

RECENZJE

Giuseppe Buccellato, *Appunti per una «storia spirituale» del sacerdote Gio' Bosco*, ElleDiCi, Leumann 2008, ss. 168.

W roku 2015 przypadnie dwusetna rocznica urodzin św. Jana Bosko (1815-1888), „Ojca i Nauczyciela młodzieży” – jak nazywał go Jan Paweł II – założyciela salezjanów, twórcy zrębów Rodziny Salezjańskiej. Z tej racji obecny Przełożony Generalny Zgromadzenia Salezjańskiego, ks. Pascual Chàvez wezwał salezjanów do „powrotu do ks. Bosko”, proponując im, aby podjęli wysiłek odnowy zapału apostołskiego i pogłębili świadomość własnej tożsamości. Ks. Generałowi chodziło o to, aby salezjanie jeszcze bardziej utożsamili się z ks. Bosko i z jego misją, aby poprzez nich ks. Bosko ze swą propozycją wychowawczą i duszpasterską dotarł do współczesnej młodzieży. W takim duchu salezjanie przeżyli Kapitułę Generalną 26, która po bez mała dwuletnich przygotowaniach, poprzedzona kapitułami poszczególnych inspektorii (prowincji zakonnych) obradowała w Rzymie od lutego do kwietnia 2007 r. Wydarzenie to pogłębiło w salezjanach, a także w innych grupach Rodziny Salezjańskiej, pragnienie lepszego poznania ks. Bosko, pokochania go, naśladowania i proponowania młodym jego programu. Przy tej okazji uświadomiono sobie, że aby tak się stało, potrzeba nie tylko dogłębnego poznania wydarzeń z jego życia, czy nawet odwołania się do jego metod wychowawczych, ale przede wszystkim zgłębienia motywacji jego działań. „U podstaw wszystkiego – podkreśla ks. Chàvez – jako źródło owocności jego [ks. Bosko] działania i jego aktualności, stoi coś, co często nam umyka: jego głębokie doświadczenie duchowe, które można by nazwać «zażyłością» z Bogiem. Kto wie, czy to nie właśnie to powinniśmy w nim przywoływać, naśladować, po takich śladach kroczyć, aby spotkać Chrystusa i dopomóc młodym, aby Go spotkali”.

W tę na nowo otwartą perspektywę odkrywania duchowości ks. Bosko wpisuje się książka autorstwa Giuseppe Buccellato zatytułowana *Appunti per una «storia spirituale» del sacerdote Gio' Bosco [Notatki do «historii duchowej» kapłana Gio' (Jana) Bosko]*, wydana w 2008 roku przez salezjańskie wydawnictwo ElleDiCi z położonego w pobliżu Turynu Leumanna. Pozycja liczy 168 stron. Autor, choć w tytule książki wskazuje na historię ks. Bosko, nie chce proponować czytelnikowi biografii świętego kapłana. Jak sam zauważa, jej przygotowanie domagałoby się zgoła innego niż jego podejścia do źródeł odnoszących się do osoby świętego wychowawcy. Decyduje się on natomiast na prześledzenie, na ile to możliwe, doświadczenia duchowego ks. Bosko. Zależy mu na dowartościowaniu jego głębi duchowej i uczynieniu jej bardziej dostępną zwyczajnemu czytelnikowi (por. s. 7, 9).

Giuseppe Buccellato ma wszystkie niezbędne kompetencje do tego, aby zmierzyć się z tak postawionym zadaniem. Ten urodzony w 1953 r. salezjanin, kapłan po doświadczeniu studiów politechnicznych zwieńczonych dyplomem inżynierskim i uniwersyteckich z zakresu matematyki, odebrał bardzo staranne wykształcenie teologiczne. Jego ukoronowaniem było uzyskanie doktoratu z teologii, specjalizacja teologia duchowości, na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Jest bardzo cenionym wykładawcą i nauczycielem, poszukiwanym konferencjonistą i bardzo oryginalnym autorem dzieł z zakresu duchowości zakonnej i młodzieżowej. Aktualnie pełni obowiązki dyrektora Centrum Duchowości „Casa Tabor” w Sant' Alfio w pobliżu Katanii na Sycylii.

Książka *Appunti per una «storia spirituale» del sacerdote Gio' Bosco* jest próbą przybliżenia szerokiej publiczności wyników jego poszukiwań naukowych zwieńczonych pracą doktorską zatytułowaną *Alla presenza di Dio. Ruolo dell'orazione mentale del carisma di fondazione di Don Bosco* opublikowaną w 2004 r. Pod wpływem niektórych czytelników (np. ks. Luigi Bosoni, były Radca Generalny salezjanów i ks. Teresio Bosco, wybitny pisarz i propagator osoby ks. Bosko) Autor zdecydował się na przepracowanie tekstu o charakterze naukowym i przygotowanie go do publikacji w formie bardziej popularyzatorskiej. W tym celu uprościł język, zminimalizował ilość cytatów i zrezygnował z przypisów. W ten sposób tekst stał się bardziej płynny i łatwy w lekturze. Spopularyzowana wersja jego studium otrzymała też nowy tytuł, w którym Buccellato odwołuje się do specyficznej formy „Gio” - skrócona wersja imienia „Giovanni” – której ks. Bosko używał podpisując listy, okólniki i inne dokumenty. Czytelnikom, którzy pragnęliby poszerzyć niektóre kwestie, zaoferował bibliografię (por. s. 159-164), która zawiera podstawowe dla jego tematu źródła i opracowania.

W obu przypadkach – doktoratu i omawianej publikacji – Buccellato stanął przed bardzo trudnym zadaniem: najpierw poznania, a potem zaprezentowania czytelnikowi „poruszeń duchowych”, które nadają sens i kierunek egzystencji człowieka, porządkują w zwartą całość poszczególne wybory i wydarzenia z jego życia (s. 7). W wypadku ks. Bosko skala trudności związanej ze sprostaniem zadaniu wzrasta, gdyż on sam nie pozostawił po sobie czegoś, co zwyczajnie nazywamy „dziennikiem duszy”, a co jest w miarę systematycznym zapisem osobistego doświadczenia duchowego. Co więcej, w ogromnej masie pism ks. Bosko, w jego książkach, artykułach, tekstach autobiograficznych, listach, trudno doszukać się wyraźnych śladów tego typu przekazu. Ks. Bosko pisze dużo, bez mała o wszystkim, ale zazdrośnie strzeże swej duchowej głębi. W takim wypadku Autorowi nie pozostało nic innego jak uchwycić się tych elementów obecnych w dostępnych mu źródłach, które jedynie pośrednio pozwoliły mu na dotarcie do genezy, struktury „historii duchowej” ks. Bosko. W tym świetle zrozumiałe staje się, że nie wszystkie wydarzenia, które Autor prezentuje, mają tę samą wartość. Ponieważ nie był on w stanie odtworzyć w pełni historii doświadczenia duchowego ks. Bosko, dlatego zdecydował się zatytułować swą publikację *Notatki do historii...* On sam rozumie je jako rodzaj uwag na marginesie historii ks. Bosko (s. 8).

Wyniki swych poszukiwań Buccellato prezentuje w ośmiu rozdziałach, ułożonych w porządku zgodnym z chronologią życia ks. Bosko. Autor zaczyna od ukazania doświadczeń duchowych z jego dzieciństwa: przywołuje pierwszy katechizm, omawia koncepcję Boga Wszechmogącego w religijności ludowej XIX-wiecznego Piemontu, zarysowuje istnienie w środowisku Janka Bosko naturalnej równowagi pomiędzy pracą a modlitwą (nazywa ją syntezą życiową), uwypukla pierwsze oznaki powołania do kontemplacji obecne w Janku (s. 7-18). Rozdział drugi poświęcony jest okresowi dojrzewania Janka Bosko. Autor nazywa go czasem wyborów. Podkreśla znaczenie przyjaźni duchowych z okresu pobytu Janka w Chieri, omawia proces rozeznania powołania, opisuje obłóczyny i związany z nimi „projekt życia” kl. Bosko (s. 19-26). Trzeci rozdział poświęcony jest formacji seminaryjnej kl. Bosko. Autor omawia w nim: seminaryjne praktyki pobożności, rolę książki *O naśladowaniu Chrystusa*, przyjaźń z kl. A. Comollo, inne przyjaźnie duchowe kl. Bosko, święcenia, zasadnicze linie „projektu życia kapłańskiego” ks. Bosko (s. 27-42).

Doświadczenie duchowe z okresu pobytu ks. Bosko w Konwikcie Kościelnym jest przedmiotem czwartego rozdziału. Najpierw poznajemy specyfikę tej instytucji, kontekst jej działania, fundatorów i program formacji. Potem Buccellatto analizuje opinię ks. Bosko na temat Konwiktów, opisuje rolę ks. J. Cafasso, zatrzymuje się nad medytacją ks. Bosko (s. 43-72). W rozdziale piątym Autor dotyka kwestii rekolekcji. W związku z tym opisuje centrum rekolekcyjne w Lanzo k. Turynu uczęszczane przez ks. Bosko i jego wychowanków, pokazuje ks. Bosko jako apostoła rekolekcji, analizuje propozycje rekolekcji dla salezjanów i młodzieży, podkreśla znaczenie milczenia podczas ćwiczeń duchowych, wskazuje na głoszenie rekolekcji, jako jeden z elementów posłannictwa Zgromadzenia Salezjańskiego (s. 73-88).

Następnie Autor przechodzi do prezentacji doświadczenia duchowego ks. Bosko z okresu powstawania Zgromadzenia Salezjańskiego (rozdziały szósty i siódmy). W pierwszym z nich skupia się na zagadnieniach takich jak: pierwszy katechizm dla opuszczonej młodzieży, prymat religii w pedagogii ks. Bosko, propozycja świętości dla wszystkich, biografie świętych autorstwa ks. Bosko, niektóre nadzwyczajne wydarzenia (s. 89-106). W drugim analizuje osobę ks. Bosko jako założyciela, podaje genzę idei powołania do życia salezjanów, ukazuje czynniki wpływające na powstanie Zgromadzenia, zatrzymuje się nad momentem jego założenia, pokazuje rozwój. Przy tej okazji nie pomija kwestii takich jak: ks. Bosko autor tekstów duchowych, formacja salezjanów, życie duchowe ks. Bosko (s. 111-136). Książkę zamyka rozdział ósmy poświęcony okresowi konsolidacji i ekspansji salezjanów. Autor przywołuje niektóre fakty z tego okresu, omawia wydania *Konstytucji* salezjańskich w języku włoskim, zwraca uwagę na więzi duchowe i ideowe ks. Bosko z jezuitami, opisuje chwile jego wzruszeń i ostatnie lata życia (s. 137-156). Całość tekstu zamyka krótkie zakończenie (s. 157-158).

Buccellato zasługuje na pochwałę przede wszystkim ze względu na odwagę, jaką wykazał, podejmując temat z zakresu duchowości ks. Bosko. Dzisiaj, po Kapitule Generalnej 26. salezjanów, nikt już chyba nie ma wątpliwości, jak istotny jest ten kierunek badań dla jakości apostolatu i świadomości charyzmatycznej Rodziny Salezjańskiej. Nie zawsze jednak salezjanom towarzyszyła ta świadomość. Pod wpływem wskazań Soboru Watykańskiego II (*PC 2*) salezjanie przeszli długi i pracowity proces przystosowanej odnowy zakończony w 1984 r. promulgowaniem odnowionych *Konstytucji i Regulaminów*. W tymże nurcie odnowy Zgromadzenie podjęło szereg inicjatyw zmierzających do powrotu do swego Założyciela, do swych korzeni. Bogatą działalność w Rzymie rozpoczęły między innymi Centrum Studiów Ks. Bosko i Salezjański Instytut Historyczny. Centralne Archiwum Salezjańskie w Rzymie uporządkowało i udostępniło badaczom zasoby dokumentów dotyczące ks. Bosko. W oparciu o nie powstało szereg studiów historycznych i pedagogicznych, opracowań i wydań krytycznych pism ks. Bosko, wśród których warto wspomnieć wybitne dzieła autorstwa P. Stelli, P. Braido, F. Desramaut, F. Motto, J. M. Prelezzi. Generalnie charakteryzowały się one tendencją do tzw. demitologizowania ks. Bosko.

Znacznie mniejsze zainteresowanie budziło w tym samym okresie studium duchowości założyciela salezjanów. Wydaje się to o tyle usprawiedliwione, że – o czym właśnie wspominaliśmy – oficjalne i instytucjonalne zabiegi zmierzające do „powrotu do korzeni” zdawały się być uprzywilejowane w badaniach historyków i pedagogów, a nie teologów. Co prawda, pewne próby refleksji w tym kierunku podejmowali między innymi E. Valentini, J. Aubry, P. Broccardo, M. Midali, F. Desramaut, a także – w nieco skromniejszej formie – P. Stella i P. Braido. Nie wpłynęło to jednak na zmianę historyczno-pedagogicznego kursu badań nad ks. Bosko.

W tym świetle poszukiwania Buccellato, które zaowocowały publikacją *Appunti...*, jawią się jako inicjatywa nowatorska, przeprowadzona wbrew ogólnie panującym tendencjom. Intuicja i odwaga, jakie poprowadziły go drogą studium nad duchowością ks. Bosko, na długo przed coraz głośniejszymi wypowiedziami apelami o takie poszukiwania ze strony zarządu Zgromadzenia Salezjańskiego, stawiają sycylijskiego salezjanina – obok A. Giraudo - w gronie prekursorów nowego nurtu badań nad ks. Bosko.

Książka Buccellato pokazuje ks. Bosko z w znacznej mierze z nieznannej strony jego doświadczenia duchowego. W związku z tym jest ważnym przyczynkiem do pokonania swoistego „kompleksu”, który od dawna jest udziałem salezjanów. Wielu z nich pięknie i ofiarnie pracuje z młodzieżą, zgłębia tajniki pedagogii salezjańskiej, odwołuje się do niej w praktyce, a jednocześnie nosi w sobie sporo rezerwy w odniesieniu do złożenia młodym salezjańskiej propozycji duchowej. Uważają bowiem, że w tym względzie znacznie więcej mają do powiedzenia dominikanie, jezuiti czy karmelici. W konsekwencji dosyć powszechna jest opinia, którą powtarzają nawet niektórzy biskupi, że salezjanie znajdują się na sporcie, na szkole, ale nie na duchowości. Buccellato poprzez swe badania pokazuje, jak bardzo owe przesady są nieuzasadnione.

Z takich to racji książka Buccellato jest cennym materiałem dla rekolekcjonistów, formatorów, wykładowców dziedzin salezjańskich – tzw. „*studi salesiani*”, teologii duchowości, dla ich studentów i słuchaczy, a także dla salezjanów i innych członków Rodziny Salezjańskiej zaangażowanych aktywnie w pracę duszpasterską i wychowawczą. Ze wszech miar należy postulować, a wręcz domagać się opublikowania jej w języku polskim.

Ks. Marek T. Chmielewski SDB

L'educazione salesiana dal 1880 al 1922. Istanze ed attuazioni in diversi contesti. Atti del 4o Convegno Internazionale di Storia dell'Opera salesiana. Ciudad de México, 12-18 febbraio 2006, t. 1: *Relazioni generali. Relazioni regionali: Europa - Africa*, t. 2: *Relazioni regionali: America*, red. J. G. Gonzáles, G. Loparco, F. Motto, S. Zimniak, (=Associazione Cultori Storia Salesiana – Roma, Studi – 1-2), LAS, Rzym 2007, ss. 494 i 434.

Ks. Pascual Chávez, Przełożony Generalny Towarzystwa Salezjańskiego ogłosił rok 2009 „czasem łaski” dla salezjanów. W tym bowiem czasie przypada 150 lat od owego 18 grudnia 1859 r., kiedy to ks. Bosko zgromadził w swym pokoju grupę najbliższych współpracowników, aby dać początek Zgromadzeniu Salezjańskiemu. Z racji tego doniosłego jubileuszu ks. Chavez wzywa swych współbraci, aby w duchu wdzięczności za powołanie i charyzmat podjęli refleksję nad tym, skąd biorą się ich początki i dokąd powinni obecnie skierować swe kroki, aby zachować swą tożsamość. Cenną pomocą w podjęciu tej jubileuszowej refleksji – obok inicjatyw proponowanych przez zarząd Zgromadzenia – mogą okazać się opracowania historyczne odnoszące się już nie tylko do samych początków dzieła salezjańskiego, ale także do tych czasów, kiedy duchowi synowie ks. Bosko podejmowali trud zaniesienia swego charyzmatu do coraz to nowych odbiorców rozsianych po całym świecie. Powodzenie tej operacji wiązało się z poszukiwaniem równowagi pomiędzy wiernością charyzmatowi przyjętemu najczęściej od samego ks. Bosko i umiejętnością odpowiedzenia na znaki czasu, co nierazdomagało się modyfikacji tradycyjnych instytucji, struktur, obyczajów i praktyk. Takie działanie, obok niewątpliwych sukcesów, przynosiło napięcia, a nieraz było powodem ludzkich tragedii. W myśl starożytnej zasady, która mówi, że *historia magistra vitae est* możliwość przyjrzenia się z bliska procesowi inkulturacji charyzmatu salezjańskiego stanowi cenną odpowiedź dla współczesnych salezjanów, którzy muszą nieustannie, a nie tylko w „czasie łaski”, podejmować trud szukania równowagi pomiędzy tym, co tradycyjne, a tym, co nowe.

W taką perspektywę wpisuje się książka pt. *L'educazione salesiana dal 1880 al 1922. Istanze ed attuazioni in diversi contesti*, która staraniem wydawnictwa Libreria Ateneo Salesiano z Rzymu ukazała się na rynku wydawniczym w roku 2007. To dwutomowe dzieło jest pracą zbiorową zespołu, którym kierowali trzej salezjanie J. G. Gonzáles, F. Motto, S. Zimniak, na stałe pracujący w Salezjańskim Instytucie Historycznym (*Istituto Storico Salesiano*) [odtąd: ISS] w Rzymie oraz salezjanka s. G. Loparco, związana z Wydziałem Papieskim „Auxilium” w stolicy Włoch. Wszyscy oni należą do Stowarzyszenia Miłośników Historii Salezjańskiej (*Associazione Cultori Storia Salesiana*) [odtąd: ACSSA]. Książka jest owocem 4° Międzynarodowego Konwencji Historii Dzieła Salezjańskiego, które odbyło się w Ciudad de México w dniach od 12 do 18 lutego 2006 roku. Zostało ono przygotowane i przeprowadzone staraniem ISS i ACSSA. Wzięło w nim udział 57 uczestników, wśród których byli salezjanie, salezjanki, kapłan diecezjalny, osoby świeckie i świeckie konsekrowane, w większości członkowie ACSSA, pochodzący z Europy, obu Ameryk i Azji.

Inicjatywa konwencji „meksykańskiego” stanowi kontynuację projektu badawczego zainicjowanego w latach dziewięćdziesiątych XX w. przez ISS i ACSSA, mającego na celu studium dzieł dzieła salezjańskiego – ściślej mówiąc zainicjowanej przez ks. Bosko Rodziny Salezjańskiej – w okresie po śmierci Założyciela, która miała miejsce w 1888 r. Z racji genetycznego cha-